*Tetkik* 2 (Eylül 2022), 531-540 | *Bildiri Metni*

# Tanrı'nın Ön Bilgisi Meselesinde Orta Bilgi Teorisinin Yeri ve İncelenmesi *

İbrahim Halil Dündar | orcid.org/0000-0002-7777-769X | ihalildundar@hotmail.com
Millî Eğitim Bakanlığı | https://ror.org/00jga9g46

**Öz**

Tanrı'nın ön bilgiye sahip olmasıyla, insanın özgür olup olmadığı meselesi hem felsefe de hem de dini düşüncede tartışılan önemli bir konudur. Biz burada orta bilgi teorisinin çözüm önerisini ele alıp incelemeye çalıştık. Tanrı'nın önbilgiye sahip olması, insanın davranışlarındaki özgürlüğüne bir engel midir? Tanrı'nın önbilgisi ile insanın özgürlüğü arasında nasıl bir ilişki vardır sorusuna farklı şekillerde cevaplar verilmiştir. Ancak bu cevapların bir çoğu ya Tanrı'nın bilgisinde bir kısıtlamaya gitmiş ya da insanın eylemlerinde özgür davranmasına sınırlandırmalar getirmişlerdir. Bu bağlamda Luis de Molina tarafından geliştirilen orta bilgi teorisi; Tanrı'nın bilgisinde bir eksikliğe mahal vermeksizin insanın eylemlerinde özgür olabileceğini ileri sürmüştür. Bu düşüncede, Tanrı insana farklı seçenekler sunmaktadır. İnsan da bu farklı seçeneklerden birini kendi özgür iradesiyle seçmektedir. Her ne kadar burada insanın bu eylemi gerçekleştirirken farklı nedenler olmuş olsa da o eylemin yeter nedeni insanın bizzat kendisidir. Buna göre Tanrı'nın bilgisinde herhangi bir eksilme olamayacağı gibi insan da eylemlerinde özgür olabilir. Orta bilgi teorisi, insanın özgür eylemlerde bulunmasına imkân sağlayan aynı zamanda da Tanrı'ya özgür mahlûkları yaratma noktasında seçim sunan bir teoridir. Orta bilgi teorisinin en önemli ayırt edici özelliği, Tanrı'nın bilgisinde bir eksilme olmadan, insanın eylemlerinde özgür olabileceği düşüncesidir. Bu düşünce, Tanrı'nın, insanın farklı alternatiflerden hangisini seçeceğini bilmesi ve Tanrı'nın karşı olgusal bilgileri nasıl bildiği, açıklaması üzerine temellendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler**

Din Felsefesi, İlahi Ön Bilgi, Özgür İrade, Molinizm, Orta Bilgi, Luis de Molina

**Atıf Bilgisi**

Dündar, İbrahim Halil. "Tanrı'nın Ön Bilgisi Meselesinde Orta Bilgi Teorisinin Yeri ve İncelenmesi". *Tetkik* 2 (Eylül 2022), 531-540.
https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.64

| | |
|---|---|
| **Geliş Tarihi** | 05.08.2022 |
| **Kabul Tarihi** | 30.09.2022 |
| **Yayım Tarihi** | 01.10.2022 |
| **Değerlendirme** | Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler)<br>İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme |
| **Etik Beyan** | * Bu çalışma, 2. Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Tanrı'nın Ön Bilgisi Meselesinde Orta Bilgi Teorisinin Yeri ve İncelenmesi" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.<br>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. |
| **Benzerlik Taraması** | Yapıldı – Turnitin |
| **Etik Bildirim** | tetkik@okuokut.org |
| **Çıkar Çatışması** | Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. |
| **Finansman** | Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. |

*Tetkik* 2 (September 2022), 531-540 | *Conference Papers*

# The Place and Examination of Intermediate Knowledge Theory in the Issue of God's Prior Knowledge *

İbrahim Halil Dündar | orcid.org/0000-0002-7777-769X | ihalildundar@hotmail.com
Ministry of National Education, Türkiye | https://ror.org/00jga9g46

**Abstract**
Whether a man is free with God's prior knowledge is an important issue discussed in both philosophy and religious thought. Here, we tried to examine the solution proposal of the middle information theory. Is God's foreknowledge an obstacle to man's freedom of action? Different answers have been given to the relationship between God's foreknowledge and human freedom. However, most of these answers either limit the knowledge of God or impose restrictions on man's freedom in his actions. In this context, the middle information theory developed by Luis de Molina argued that man could be free in his motions without causing any deficiency in God's knowledge. In this thought, God offers man different options. Man chooses one of these other options of his own free will. Although there are various reasons for the person to perform this action, the sufficient reason for that action is the person himself. Accordingly, there can be no decrease in the knowledge of God and man's free actions. The middle knowledge theory is a theory that allows human beings to act freely and also offers God a choice at the point of creating free creatures. The most distinctive feature of the intermediate knowledge theory is that man can be free in his actions without any loss of the knowledge of God. This idea is based on God's explanation of how man knows which of the different alternatives to choose and how God knows counterfactual information.

**Keywords**
Philosophy of Religion, Divine Foreknowledge, Free Will, Molinism, Middle Knowledge, Luis de Molina

**Citation**
Dündar, İbrahim Halil. "The Place and Examination of Intermediate Knowledge Theory in the Issue of God's Prior Knowledge". *Tetkik* 2 (September 2022), 531-540.
https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.2022.2.64

| | |
|---|---|
| **Date of Submission** | 05.08.2022 |
| **Date of Acceptance** | 30.09.2022 |
| **Date of Publication** | 01.10.2022 |
| **Peer-Review** | Single anonymized – One Internal (Editorial Board)<br>Double anonymized - Two External |
| **Ethical Statement** | * This paper is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled "The Place and Examination of Middle Knowledge Theory in the Foreknowledge of God", orally delivered at the 2nd Turkish Symposium of Social Sciences.<br>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. |
| **Plagiarism Checks** | Yes - Turnitin |
| **Conflicts of Interest** | The author(s) has no conflict of interest to declare. |
| **Complaints** | tetkik@okuokut.org |
| **Grant Support** | The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research. |
| **Copyright & License** | Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**. |

## Giriş

Tanrı'nın ön bilgiye sahip olmasıyla, insanın özgür olup olmadığı meselesi en çok tartışılan meselelerden birisidir. Tanrı'nın, insanın yapacaklarını önceden bilmesi, onun özgür iradesine bir engel midir? Bu durum onun davranışlarının özgürlüğünü nasıl etkiler? Tanrı'nın önbilgisi ile insanın özgürlüğü arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu ve benzeri soru ve sorunlar etrafında tartışılagelen Tanrı'nın bilgisinin niteliği konusunda temelde üç farklı görüş vardır. Filozoflardan bazıları Tanrı'nın sadece kendisine dair bilgiye sahip olabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir ki bunu Aristoteles temsil etmektedir. Bazı filozoflar ise Tanrı'nın, kendisini ve kendisi dışındakilerini ancak tümel bir şekilde bilebileceğini iddia etmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre Tanrı'nın bilgisi, zamana bağlı değerlendirilemeyen; geçmiş, şimdi ve gelecekte farklılaşmayan bir bilgidir. Bu görüşün temsilcisi İbn Sînâ'dır. Diğer bir grup filozof ise Tanrı'nın, tümel olsun tikel olsun her şeyi mutlak bir bilgiyle bildiğini savunmaktadır ki söz konusu bu düşüncenin en önemli temsilcisi Gazzâlî'dir. Bu problemin bu denli görüş ayrılıklarına imkân vermesindeki temel neden, Tanrı-evren ilişkisinin, iki farklı varlık alanının-metafizik ve fizik- ilişkisindeki tüm güçlükleri taşıyor olmasından ileri gelmektedir. Bu nedenle, Tanrı'nın bilgisi problemi, O'nun bilgisinin varlıkla olan irtibatı açısından başka meseleleri de gündeme getirmiş ve tartışmaya açmıştır.[1] İşte bu bağlamda ortaya çıkan meselelerden biri de Tanrı'nın ön bilgisi meselesi olup bu bilginin insanın özgürlüğünü kısıtlayıp kısıtlamadığı tartışması etrafında yoğunlaşmaktadır.

Teizm düşüncesinde İlahi ön bilgi hem geçmişi hem şimdiyi hem de geleceği kapsar ve aynı zamanda yanılmazdır. Tanrı her şeyi mutlak olarak bilir. Yani her şeyi eksiksiz bir şekilde bilir ve aynı zamanda onun bilgisi yanılmazdır. Bunun yanında Teizm, insanı da iyiyi ve kötüyü tercih etmeye sahip bir varlık olduğu için eylemlerinden sorumlu yani özgür bir varlık olarak görür. Bu düşünceye göre Tanrı ön bilgiye sahiptir ve insan eylemlerinde özgürdür.[2] Eğer Tanrı ön bilgiye sahipse ve bu ön bilgi yanılmaz ise insan, eylemlerinde nasıl özgür olmaktadır? Bir eylemin özgür olması için eylemi gerçekleştiren fail tarafından belirlenmesi ve dışarıdan bir etkinin olmaması gerekir. Oysa burada her ne kadar eylem fail

---

1 Muhammet Caner Ilgaroğlu-Luay Hatem Yaqoob, "Allah'ın Cüz'îleri (Tikeller) Bilmesi Meselesi: İbn Sinâ, Gazzâlî ve Hocazâde'nin Görüşlerinin Karşılaştırılması", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2019, 963-973.

2 Michael Peterson vd., *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş.*, trc. Rahim Acar (İstanbul: Küre Yayınları, 2006), 87-90; Musa Kazım Arıcan, "Uluhiyet Anlayışları", *Din Felsefesi*, ed. Recep Kılıç vd. (Ankara: Grafiker, 2014), 59-63.

tarafından belirlenmiş görünse de aslında dışardan yani Tanrı'nın sahip olduğu ön bilgi dâhilinde meydana gelmektedir. Bu problemin çözümüne yönelik farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlarda birinci; Boethisçu çözüm önerisidir. Tanrı zamansız bir varlıktır ve o hiçbir zamansal niteliğe sahip değildir. Bu yüzden zamansız bir varlık olarak Tanrı ezelidir ve ezelilik sınırsız bir yaşama eksiksiz, eş zamanlı ve mükemmel bir şekilde sahip olmaktır. Tanrı için her şey şimdidir. Bu, bizim için gelecekte olanı da içerir. Çünkü O, zamanın akışında değildir ve O'nun için gelecek olmadığından önbilginin olması da söz konusu değildir.[3] Bu durumda Tanrının önbilgisi ile insan özgürlüğü arasında bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. İkincisi de Ockhamist çözüm önerisidir. Tanrı ezelidir ancak bir önceki anlayışın tersine Tanrı burada zamanın dışında değil başlangıcı ve sonu olmayan zamansal bir ezelilik olarak ele alınmaktadır. Tanrı'nın herhangi biri ile ilgili bilgisi zamanın dışında bir bilgi değildir. Burada Tanrı'nın farklı zaman dilimlerinde farklı bilgilere sahip olabileceği düşüncesi yatmaktadır. Bu teorideki temel düşünce gelecek hakkındaki önermelerin zorunlu olmadığı, en azından bunların meydana gelme anına kadar yanlış olabilmeyi kendi içlerinde barındırmasıdır. Burada yaratılmış iradenin ilahi düzen veya belirlenimi zorunlu olarak değil, aksine özgür bir şekilde ve kontenjan olarak vardır.[4] Üçüncüsü de esas konumuz olan orta bilgi teorisidir. Bu teoriye göre Tanrı, iki tür bilgiye sahiptir. İlki doğal bilgi ikincisi de özgür bilgidir. Tanrı doğal bilgisi ile her şeyi aynı zamanda bütün olasılıkları bilir. Tanrı'nın özgür bilgisi ise onun kontenjan âlem hakkındaki bilgisi ile ilgili olup mümkün dünyalardan birini yaratmasından sonraki bilgisidir.[5] Orta bilgi ise Tanrı'nın yaratılmışların özgürlüğünün tüm gerçek karşı-olgusalları hakkında önceden var olan bilgisi olarak karakterize edilir. Bu bilgi, savunucuları tarafından ilahi takdir ile yaratılmış özgürlüğün uyumluluğunu anlamanın anahtarı olarak görülüyor.[6] Burada makalede orta bilgi teorisinin ne olduğunu, nasıl açıklandığını, kısaca bu düşünceye yönelik eleştirileri ve en sonunda Tanrı'nın kontenjan bilgiyi nasıl bildiğini, Tanrı'nın ön bilgisi ile insanın özgür iradesinin nasıl uyumlu olduğunu ifade etmeye çalışacağım.

**Orta Bilgi Teorisi**

Orta bilgi, Tanrının, zorunlu doğru bilgisi ve onun kendi iradesinin bilgisidir. Bu teoriye göre ilahi ön bilgi ve özgürlük bir arada olabilir. Orta bilgi teorisine göre,

---

3 Zikri Yavuz, *İnsan Hürriyeti Açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 16.

4 Yavuz, *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*, 94-95.

5 Laing, John D., "Middle Knowledge", *Internet Encyclopedia of Philosophy* (Erişim: 23 Temmuz 2022).

6 Laing, "Middle Knowledge".

Tanrı'nın özgür bir seçimi etkileyebilir veya bir faili belirli bir şekilde hareket ettirebilir. Ancak bu tür bir etki bir eylemin özgürce gerçekleşmediği anlamına gelmez. Çünkü insanlar özgür iradeleri sayesinde farklı alternatifler arasında seçim yapma yeteneğine sahip olduklarından bu farklı alternatiflerden birini seçerler.[7]

İlahi düşüncede mantıksal bir öncelikten bahsedilebilir. Bu, Tanrı'nın basitliğini veya her şeyi bilmediği veya O'nun daha önceden bu bilgilere sahip olmadığı anlamına gelmez. Bu daha ziyade, belirli bilgi türleri arasında bağımlılık ilişkilerinin var olması anlamına gelir. Mesela Tanrı'nın 1+1=2 olduğunu bilmesi için önce sayılarla, matematiksel sembollerle, kalıp ifadelerle ifade edilen kavramların anlamlarını bilmesi gerekir; formülün doğruluğunun değerlendirilebileceği bir temelin olması gerekir. Ancak bu, Tanrı'nın 1+1=2'yi bilmediği bir zaman olduğu anlamına gelmez. Bu nedenle, ilahi bilginin içeriğinin bir kısmı arasında mantıksal olarak önceliğe sahip bir durum söz konusu iken, zamansal olarak önceliğe sahip bir durum söz konusu değildir.[8]

Tanrı, iki tür bilgiye sahiptir. İlki doğal bilgi diğeri de özgür bilgidir. Tanrı doğal bilgisi ile her şeyi aynı zamanda bütün olasılıkları bilir. Tanrı'nın özgür bilgisi ise onun kontenjan âlem hakkındaki bilgisi ile ilgili olup mümkün dünyalardan birini yaratmasından sonraki bilgisidir.[9] Orta bilgi ise Tanrı'nın yaratılmışların özgürlüğünün tüm gerçek karşı-olgusalları hakkında önceden var olan bilgisi olup, ilahi takdir ile yaratılmış özgürlüğün bir arada olabileceği düşüncesidir.[10] Teoriye göre, orta bilgi, doğal bilgi gibidir, çünkü o, önceden belirlenmiş veya Tanrı'nın yaratma seçiminden öncedir. Bu, elbette, orta bilginin içeriğinin Tanrı'nın iradesinden bağımsız olarak doğru olduğu ve dolayısıyla O'nun üzerinde hiçbir kontrolü olmadığı anlamına da gelir. Yine de doğal bilgi ile aynı şey değildir, çünkü özgür bilgi gibi içeriği de olumsaldır. Orta bilgi doktrini, Tanrı'nın doğa bilgisi yoluyla metafiziksel olarak gerekli durumların bilgisine sahip olduğunu, özgür bilgi yoluyla yapmayı amaçladığı şeyin bilgisine sahip olduğunu ve buna ek olarak, özgür yaratıkların somutlaştırıldıklarında (orta bilgi aracılığıyla) ne yapacaklarının bilgisine sahip olduğunu öne sürer. Böylece, orta bilginin içeriği, çeşitli durumların elde edilmesi durumunda durumun ne olacağına atıfta bulunan doğrulardan oluşur.[11]

7 Laing, "Middle Knowledge".
8 Laing, "Middle Knowledge".
9 Laing, "Middle Knowledge".
10 Laing, "Middle Knowledge".
11 Laing, "Middle Knowledge".

Orta bilgi teorisine göre Tanrı, doğal bilgisinde hiçbir değişiklik olmaz. Tanrı bu bilgisi ile kontenjan olgu durumlarını da içeren bütün şeyleri bilir.[12] Özgür bilgisi ile de mümkün dünyaların hangisinin olacağını herhangi bir şart olmaksızın bilir.[13]

İşte orta bilgi teorisi burada Tanrı'ya her bir detayı belirleme imkânı sağlayarak insana özgürlük alanı açmıştır.[14] Orta bilgi, doğal ve özgür bilgi arasındaki bir bilgi türüdür. Buna göre, "Doğal bilginin objesi mümkün gelecek kontenjanlar iken, özgür bilginin objesi ise bilfiil ve mutlak gelecek kontenjanlardır. Orta bilgi ise obje olarak mümkün ile bilfiil arasında olan şartlı gelecek mümkünlere sahiptir. Tanrı orta bilgisi ile, metafizik olarak zorunlu olmayıp mümkün olanları bilir."[15]

Orta bilgi teorisine göre şeyler gerçekte olduğundan farklı olabilirdi. Yani Tanrı her şeyi farklı şekilde yaratmış olabilirdi. Mesela gökyüzü mavi yerine sarı veya Tanrı hiç yaratmamayı da seçebilirdi.[16] İşte bu olasılık düşüncesi insanın davranışları için de geçerli bir durum olarak görülmektedir. İnsan farklı alternatiflerden birini seçebilir. Burada bir eylemin gerçekleşmesi durumunda farklı nedenlerin varlığı kabul edilebilir ancak o eylemin yeter nedeni o eylemi gerçekleştiren faildir. Bu durumda orta bilgi teorisinde, Tanrı'nın bilgisinde herhangi bir eksilme olamayacağı gibi insan da eylemlerinde özgür olabilir.[17] Bu aynı zamanda Tanrı'nın inayetine de herhangi bir sınırlandırma getirmemekte ve özgür iradeyi, insanın ahlaki sorumluluğu için gerekli görmektedir.[18]

Orta bilgi teorisinin en önemli yanı Tanrı'nın kontenjan gelecek ile ilgili bilgisidir. Tanrı gelecekte ihtimaller arasında insanların nasıl tercihler yapacağını bildiği için buna uygun şartlar yaratır. Dolayısıyla burada Tanrı'nın ön bilgisi insanın eylemlerinde özgür olmadığı anlamına gelmez. Tanrı'nın karşı olgusal bilgisi O'nun doğal bilgisi ile hür bilgisi arasında yer almaktadır. Orta bilgi teorisinin olası dünyalar kavramı şeylerin farklı olabileceğine dair temel inanca atıf yapmaktadır. Olasılık durumlarının her biri olası dünyadır ve olası olası dünyalar çok olmasına rağmen, sonsuz değildir. En nihayetinde sadece biri gerçekleşecektir. Orta bilgi teorisi, yalnızca geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilgisini değil, aynı zamanda koşullu gelecek olasılıklarının bilgisini (çeşitli durumlarda özgür yaratıkların nasıl seçeceğine atıfta bulunan önermeler), karşı

---

12 Luis de Molina, *On Divine Foreknowledge, Part IV of the Concordia* (London: Cornell University Press, 1988), 168-170.

13 Molina, *On Divine Foreknowledge, Part IV of the Concordia*, 168.

14 Yavuz, *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*, 135-136.

15 Yavuz, *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*, 137.

16 Laing, "Middle Knowledge".

17 David Basinger, "Middle Knowledge and Christian Thought", *Religious Studies* 22 (1986), 407-415.

18 Yavuz, *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*, 136.

olgusalları (önermeler) içeren ilahi her şeyi bilmenin bir resmini sunar.[19] Çünkü Tanrı, insanın, hangi şartlarda hangi eylemlerde bulunacağını nasıl bir tercihi yapacağını bilmektedir. Yani Tanrı inanın seçimlerini de bilmektedir[20]

Orta bilgiye yönelik temel itirazlar, bu düşüncenin yaratıklara, Tanrı'nın takdirinden taviz verecek kadar yüksek bir özgürlük görüşü sağlamasına ve karşı olguların (kontenjan) bilgisinin doğru olmasına yöneliktir.[21] Bu eleştirilere yönelik olarak "Tanrı, orta bilgiye iradesinin tezahür etmesinden önce sahip olduğundan, yani hangi failin hangi durumlarda ne yapacağı konusunda Tanrı'nın irade öncesi bilgisi olduğundan, O'nun takdirinde bir eksiklik olmayacaktır. Karşı olguların (kontenjan) bilgisinin doğruluğu ile ilgili olarak da koşullu önermelerin doğruluğu insan tarafından sağlanmış olması, failin önünde alternatif seçenekleri var kılacağından failin özgür iradeye sahip olması da sağlanmış olmaktadır. Bu çözüm orta bilgi teorisini bu konudaki diğer çözüm yollarından ayırmaktadır."[22]

Karşı olguların doğru olabileceği olasılığının ihtimali nedir? Bir fiili geleceğe (ya da gelecekteki olgulara) atıfta bulunan olumsal önermeleri, olayların karşı-olgusal durumlarına atıfta bulunan olumsal önermelerle, özellikle de özgür yaratıkların nasıl karar vereceklerini içeren ifadelerle karşılaştırmak gerekmektedir. Aktüel geleceğe gönderme yapan bu önermeler, şimdide doğruluklarını temellendirebilecek hiçbir şey olmamasına rağmen, şimdi ya doğrudur ya da yanlıştır. Benzer bir şekilde, karşı olgusallar ya doğru ya da yanlıştır, çünkü onların şu anda doğruluğunu temellendirecek bir şey yoktur.[23] Bu önermeler şartlı olduklarından henüz meydana gelmeleri söz konusu değildir. Bu nedenle buradaki eleştirinin doğru olması için bu tür eylemlerin bizzat gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle bu önermelerin bilfiil meydana gelmeden önce doğruluğundan bahsedilemez.[24]

## Sonuç

Orta bilgi teorisi, mümkün dünyalar, yani her şeyin farklı olabileceği düşüncesi üzerine kuruludur. Buna göre şu an içinde bulunduğumuz dünyadan farklı dünyalar olabilirdi. İşte bu farklı olasılıklar düşüncesi insanın davranışları için de geçerli bir durum olarak görülebilir. İnsan özgür iradesi ile farklı olasılıklardan birini seçebilir. Tanrı da gelecekte ihtimaller arasında İnsanların nasıl tercihler

---

19 Laing, "Middle Knowledge".
20 Peterson vd., *Akıl ve İnanç*, 224.
21 Laing, "Middle Knowledge".
22 Yavuz, *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*, 155.
23 Basinger, "Middle Knowledge and Christian Thought", 408.
24 Yavuz, *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*, 155.

yapacağını bildiği için buna uygun şartlar yaratır. Tanrı, orta bilgisi ile insanların hangi mümkün şartlarda hangi eylemleri gerçekleştireceğini bilir. Yani Tanrı, olmaları muhtemel şartlar altında insanın nasıl özgür seçimler yaptığını bilmektedir. Bu durum insan iradesine bir sınır koymadığı gibi Tanrı'nın bilgisine de bir sınır koymamaktadır. Orta bilginin, Tanrı'nın ön bilgisi ile gelecekteki olasılıklar arasındaki uyumu sağlama çabası olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle Tanrı'nın İlahi ön bilgiye sahip olması, insanın özgür eylemlerde bulunmasına engel değildir.

## Kaynakça | References

Arıcan, Musa Kazım. "Uluhiyet Anlayışları". *Din Felsefesi*. Ed. Recep Kılıç vd. 59-63. Ankara: Grafiker, 2014.

Basinger, David. "Middle Knowledge and Christian Thought". *Religious Studies* 22 (1986), 407-422

Molina, Luis de. *On Divine Foreknowledge, Part IV of the Concordia*. London: Cornell University Press, 1988.

Peterson, Michael vd. *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş*. Çev. Rahim Acar. İstanbul: Küre Yayınları, 2006.

Laing, John D. "Middle Knowledge", *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Erişim: 23 Temmuz 2022. https://iep.utm.edu/middlekn/

Muhammet Caner Ilgaroğlu-Luay Hatem Yaqoob. "Allah'ın Cüz'îleri (Tikeller) Bilmesi Meselesi: İbn Sinâ, Gazzâlî ve Hocazâde'nin Görüşlerinin Karşılaştırılması". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/1 (2019), 940-950, https://doi.org/10.33206/mjss.459298

Yavuz, Zikri. *İnsan Hürriyeti açısından Tanrı'nın Ön Bilgisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.